

nielen členmi reprezentatívnych orgánov, ale spolupracovali aj s ďalšími predstaviteľmi mnohonárodnostnej habsburskej monarchie. Po rozdelení ríše na dve časti v roku 1867 sa Halič spolu s ďalšími štrnástimi provinciami stala súčasťou rakúskeho Predlitavska.² Ukrajinské národné hnutie bolo v sedemdesiatych rokoch 19. storočia v etape kultúrneho vývoja.³ V tomto období boli aktívni národovci a rusofili, ktorí vytvárali vzdelávacie inštitúcie a vydávali ukrajinské knihy.⁴

Impulz k rozvoju rusofilského hnutia prišiel po revolúcii z roku 1848. Podobne ako iné národy boli sklamaní z nespĺnených predstáv revolúcie. V 60. rokoch si rusofili získali v regióne Halič veľkú autoritu, pretože ich predstavitelia pôsobili v haličskom sneme a Ríšskej rade. V roku 1870 vytvorili vlastnú spoločnosť na politickej platforme s názvom „*Russka rada*“. Súčasťou ich aktivít bolo aj vydávanie novín s názvom „*Slovo*“, ktoré mali spoločensko-politickú i propagačnú funkciu.⁵ Národovci (hnutie mladej generácie) sa sformovali až neskôr, v 60. rokoch 19. storočia. Ich jadro tvorila hlavne inteligencia zložená z gréckokatolíckych farárov, učiteľov, spisovateľov a študentov. Pod ich vedením začali vychádzať literárne časopisy „*Nyva*“, „*Meta*“, „*Večornyci*“, „*Rusalka*“. V roku 1861 založili spoločnosť „*Ruska besida*“, pri ktorej vzniklo v neskorších rokoch aj prvé divadlo. Vďaka činnosti národovcov začala v roku 1868 svoju činnosť významná spoločnosť „*Prosvita*“ a v roku 1873 bola vytvorená literárnovedná „*Spoločnosť Tarasa Ševčenka*“. Napriek všetkým aktivitám národovcov nemali ich ambície v priebehu volieb vyšší politický charakter a ich hnutie pracovalo prevažne vo sfére národno-kultúrneho rozvoja. To ale nebránilo jednotlivcom osobitne sa prezentovať v politickom živote.⁶

K pozitívnemu rozvoju etnických vzťahov v rámci štátu prispel predovšetkým systém fungovania parlamentu⁷, ktorého dolná komora sa formovala od roku

² COLNER, Erich. *Istorija Avstriji*. Lviv: Litopys, 2001, s. 400.

³ Etapa „B“, označená podľa českého historika Miroslava Hrocha, pre ktorú je charakteristický kultúrny a osvetový rozvoj – predovšetkým zakladanie kultúrnych a osvetových spoločností. RAJKIVSKYJ, Ihor. Miž konfrontacijeju i sproboju porozuminňa – tendenciji ukrajinsko-poľských vzajemyn u XIX st. In KOHUŤAK, Mykola. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu*. Istorija. Vypusk 17. Ivano-Frankivsk: Vydavnyctvo prykarpatskoho nacionalnoho universytetu imeni Vasyľa Stefanyka, 2010, s. 7.

⁴ HRYCAK, Jaroslav. *Narysy istoriji Ukrajiny: formuvanňa modernoji ukrajinskoji naciji XIX-XX st.* Kyjiv: Heneza, 1996, s. 76.

⁵ ARKUŠA, Olena – MUDRYJ, Marjan. Rusofilstvo v Halyčyni v seredyni XIX – na počatku XX st.: heneza, etapy rozvytku, svitohľad. In *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Serija istoryčna, 1999, č. 34, s. 236-239.

⁶ SUCHYJ, Oleksij. *Halyčyna: miž schodom i zachodom*. *Narysy istoriji XIX – počatku XX st.* Lviv: Lvivskij nacionalnyj universytet im. I. Franka, 1999, s. 42.

⁷ Ríšska rada (Reichsrat) bola na príkaz Františka Jozefa obnovená v roku 1861 a skladala sa z dvoch komôr: hornej (Herenhaus) a dolnej (Abgeordnetenhaus). Dolná komora mala v roku 1873 353 poslancov; pri rozdelení medzi krajinami to vyzeralo takto (podľa volebného zákona z 2. apríla 1873): České kráľovstvo – 92 poslancov; Dalmátske kráľovstvo – 9; Haličské a Vladimírske kráľovstvo – 63; Arcivojvodstvo Rakúsko pod Enžou – 37; Arcivojvodstvo Rakúsko nad Enžou – 17; Soľnohradské vojvodstvo – 5; Štajerské vojvodstvo – 23; Korutánske vojvodstvo – 9; Kranské vojvodstvo – 10; Bukovinské vojvodstvo – 9; Moravské markogrófstvo – 36; Hornosliezske a dolnosliezske vojvodstvo – 10; Tirolské kniežacie grófstvo – 18; Vorarlbersko – 3; Istrijské markogrófstvo – 4; Kniežacie grófstvo Gorica a Gradisca – 4; mesto Terst – 4. *Vestnyk zakonov deržavnych dľa korolevstv i krajev v deržavnoj dume zastuplennyh*, časť 15, 1873, s. 161-165,

1873 už prostredníctvom priamych volieb na kuriálnom základe⁸. Poslanci v Ríšskej rade v rokoch 1873 – 1879 boli nútení neustále hľadať spojencov, pretože nikto nemal absolútnu väčšinu. Okrem toho podanie interpelácie⁹ vyžadovalo zozbieranie väčšieho množstva podpisov od poslancov. Preto v záujme aspoň minimálnej aktivity v parlamente potrebovali poslanci presvedčiť niekoľko svojich kolegov. Rusíni-Ukrajinci od čias obnovy Ríšskej rady v roku 1861 boli neustále nútení hľadať podporu medzi predstaviteľmi iných národov a iných frakcií.¹⁰ Preto často nedokázali presadzovať svoje riešenia rôznych problémov rusínsko-ukrajinského obyvateľstva v mnohonárodnostnej monarchii, či už boli tieto otázky na jazykovej alebo sociálnej platforme. Východiskom z tejto situácie bolo, že poslanci sa aktívne snažili nadväzovať kontakty s inými poslancami nielen samostatne, ale aj v spolupráci s celou parlamentnou frakciou.¹¹

Pre lepšiu predstavu o vzťahoch medzi Rusínmi-Ukrajincami v Ríšskej rade a inými poslancami musíme rozlišovať dva typy kontaktov. Prvým typom je partnerstvo rusínsko-ukrajinských poslancov s ostatnými parlamentnými frakciami, ktoré napokon vyvrcholilo vstupom konkrétneho poslanca do frakcie. Takúto aktivitu nazývame dlhodobá spolupráca. Druhým typom je krátkodobá spolupráca s cieľom realizovať spoločné akcie. Išlo predovšetkým o spojenie poslancov na čas, ktorý bol nevyhnutný na presadenie konkrétneho zákona alebo na získanie podpory na podanie interpelácie. Je potrebné zdôrazniť, že bez ohľadu na to, či poslanec využil alebo nevyužil niektorý z týchto dvoch typov spolupráce, udržiaval kontakty s inými poslancami, absolvoval spoločné konzultácie alebo pracovné diskusie.

Politická situácia v rakúskom parlamente v rokoch 1873 – 1879

Podľa správ z periodík rakúsko-uhorskej monarchie boli v novembri 1873 vytvorené parlamentné frakcie (tzv. kluby alebo strany), ktorých názov bol utvorený

Zakon z dňa 2. Cvietňa 1873, ktorým peremieniaje sa osnovnyj zakon o deržavnôm zastupenstve z dňa 21. Hrudňa 1867 (V. z. d. Nr. 141).

⁸ Kuriálny volebný systém – voliči boli rozdelení do štyroch kúrií (kúria veľkostatkárov, mestská kúria, kúria obchodných a priemyselných komôr, komora vidieckych obcí). V rakúsko-uhorskej monarchii vznikol najprv kuriálny volebný systém pre voľby krajských snemov (v roku 1861). Pri voľbách do Poslaneckej snemovne sa tento systém uplatnil až v roku 1873. PIJAJ, Stanislaw. Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848 – 1879. In MOKLAK, Jaroslaw. Ukraińskie tradycje parlamentarne, XIX – XXI wiek. Kraków: Historia Iagellonica, 2006, s. 100.

⁹ Interpelácia – návrh poslanca adresovaný celej vláde, jednotlivým členom vlády alebo vedúcim politickým predstaviteľom. Poslanec sa usiluje urobiť z otázky verejného záujmu predmet diskusie v parlamente. Väčšina interpelácií, s ktorými sme sa stretli pri výskume, obsahovala 40 – 60 podpisov: In Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. I. Band (1. bis 34. Sitzung). Wien, 1874, 1158 s.

¹⁰ Rusíni-Ukrajinci z Haliče v Poslaneckej snemovni mali v priebehu rokov 1861 – 1865: 14 poslancov; 1867 – 1870: 6 poslancov; 1870 – 1871: 4 poslancov; 1871 – 1873: 4 poslancov. PIJAJ, Stanislaw. Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848 – 1879. In MOKLAK, Jaroslaw. Ukraińskie tradycje parlamentarne, XIX – XXI wiek. Kraków: Historia Iagellonica, 2006, s. 110-117.

¹¹ PIJAJ, Stanislaw. Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848 – 1879. In MOKLAK, Jaroslaw. Ukraińskie tradycje parlamentarne, XIX – XXI wiek. Kraków: Historia Iagellonica, 2006, s. 109-120.

podľa ich aktuálneho sociálno-politického alebo národnostného charakteru. Jeden z najpopulárnejších denníkov Predlitavska „*Salzburger Volksblatt*“ poznamenával, že vtedajšiu koalíciu zložili „*Demokrati*“ (7 mandátov), „*nemecká liberálna strana – Mladí*“¹² (58 mandátov), „*nemecká liberálna strana – Starí*“ (92 mandátov, ku ktorým patrili aj všetci Rusíni-Ukrajinci z oblasti Haliče okrem Stepana Kačalu), „*skupina veľkých vlastníkov pôdy*“ (51 mandátov), skupina „*ústave verných Južanov*“ (20 mandátov) a dvaja samostatní členovia; dohromady predstavovali skupinu zloženú z dvestotridsiaticich poslancov.¹³

Frakcie, ktoré tvorili opozíciu, boli: „*strana práva*“ (28 mandátov), „*Poľský klub*“ (41 mandátov) a tiež nezávislí poslanci, ktorí sa rozhodli nepripojiť k žiadnemu z parlamentných klubov (54 mandátov), no napriek tomu tvorili súčasť opozície.

Ďalšie noviny s názvom „*Laibacher Zeitung*“ prezentovali úplne odlišné rozdelenie poslancov v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady. Vo svojich článkoch písali o zložení parlamentu z týchto politických strán: „*Poľský klub*“, „*klerikáli*“, „*federalisti*“ a „*nemeckí liberáli*“.¹⁴ Denník „*Deutsches Volksblatt für Mären*“ rozdeľoval poslancov na ústavných a proticentralistických. Tieto dve veľké skupiny sa delili na menšie podskupiny, ktoré sa vo všeobecnosti zhodovali s rozdelením frakcií Poslaneckej snemovne Ríšskej rady podľa novín „*Salzburger Volksblatt*“.¹⁵

Rozličné delenie parlamentných klubov bolo veľmi chaotické a nie vždy odrážalo skutočnú realitu. V priebehu tohto obdobia sa postupne v Ríšskej rade tvorili ďalšie frakcie z poslancov, ktorí boli sklamaní z politiky nemeckých liberálov. Medzi takéto novovzniknuté strany patrili „*Hohenwartov klub*“, „*Klub pokroku*“ a ďalšie. Aj rusínsko-ukrajinskí poslanci si v parlamente vytvorili vlastnú frakciu pod názvom „*Rusínsky klub*“ (niekedy nazývaný „*Ruský klub*“), ktorý spočiatku spolupracoval s nemeckými liberálmi. Ich strana postupne politicky dozrievala, vyvíjala samostatné aktivity, no stále zostávala na platforme nemeckých liberálov. Dôkaz o samostatnosti „*Rusínskeho klubu*“ predkladajú napríklad české noviny „*Posel z Prahy*“, ktoré uverejnili článok, podľa ktorého rusínsko-ukrajinské parlamentné združenie tvorilo pätnásť členov (t. j. všetci Rusíni-Ukrajinci z Haliče okrem Stepana Kačalu) na čele s poslancom Vasyľom Kovaľským^{16, 17}

Podľa názoru súčasného rakúskeho historika Harolda Bindera tvorili Rusíni-Ukrajinci v Ríšskej rade iba neoficiálnu parlamentnú skupinu, ktorá sa opierala o haličskú spoločnosť – „*Russku radu*“. Rusíni-Ukrajinci sa prirodzene stali

¹² V článku sa opierame o historika Stanislaw Pijaja, ktorý vo svojich prácach využíva pre túto skupinu politikov označenie – nemeckí liberáli. PIJAJ, Stanislaw. *Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848 – 1879*. In MOKLAK, Jaroslaw. *Ukraińskie tradycje parlamentarne, XIX – XXI wiek*. Kraków: Historia Jagellonica, 2006, s. 109-120.

¹³ *Salzburger Volksblatt*, 3. 11. 1873, č. 250, s. 1-2, *Das neue Parlament*.

¹⁴ *Laibacher Zeitung*, 4. 11. 1873, č. 253, s. 2-3, *Das neue Abgeordnetenhaus*.

¹⁵ *Deutsches Volksblatt für Mären*, 8. 11. 1873, č. 45, s. 2-3, *Der Reichsrath*.

¹⁶ Vasyľ Kovaľskij bol právnikom a zároveň poslancom Ríšskej rady v rokoch 1873 – 1897. Okrem toho od roku 1880 pôsobil vo Viedni ako poradca Najvyššieho súdu a súdneho tribunálu. V roku 1898 sa stal prezidentom Senátu Najvyššieho súdneho tribunálu. ČORNOVOL, Ihor. 199 deputativ Halyckoho sejmu. Lviv: Triada p'lus, 2010, s. 138-139.

¹⁷ *Posel z Prahy*, 11. 4. 1878, s. 1, *Strany na říšské radě*.

súčasťou väčšieho klubu nemeckých liberálov, od ktorých čakali pomoc pri riešení otázok národno-kultúrneho vývoja.¹⁸

Hlavným charakteristickým znakom pre roky 1873 – 1879 bol boj liberálno-demokratickej koalície proti konzervatívnej opozícii. Koalíciu zastupoval bývalý minister spravodlivosti Eduard Herbst, barón Jozef von Eichhoff a Franz Coronini-Cronberg. Opozíciu viedli Kazimir von Grocholski, František Smolka a gróf Karl Sigmund von Hohenwart. Hlavná konfrontácia sa však odohrávala medzi nemeckými liberálmi a „Poľským klubom“, ktorý predstavovali vedúce strany v jednotlivých parlamentných blokoch.

Politická situácia v Ríšskej rade bola nepochybne ovplyvnená zložením vlády. V rokoch 1870 – 1871 bola v monarchii politická kríza. Vtedajší najvyšší predstaviteľ vlády Karl von Hohenwart sa snažil dosiahnuť kompromis s českými politikmi a vrátiť ich do Ríšskej rady. Zároveň sa v tomto období zástupcovia českého národa dožadovali zavedenia trializmu. Táto požiadavka ešte viac sťažovala snahy Karla von Hohenwarta o urovanenie politickej krízy.¹⁹ Okrem toho vláda nespĺnila ciele, ktoré sa očakávali pri jej formovaní. Táto nepriaznivá politická situácia spôsobila, že v novembri 1871 bola v rakúsko-uhorskej monarchii cisárom Františkom Jozefom sformovaná nová vláda. Vytvorila sa prevažne z liberálov na čele s Adolfom Auerspergom a s menšími obmenami existovala až do polovice februára roku 1879. Vďaka tomu sa strana nemeckých liberálov stala jednou z hlavných v monarchii. Okrem toho mali liberáli vo vláde osem ministrov, ktorí získali aj mandáty členov Poslaneckej snemovne Ríšskej rady, čo, samozrejme, posilňovalo pozície liberálov v koalícii. Preto disponovali väčšími právomocami pri presadzovaní svojich požiadaviek v Ríšskej rade.²⁰

Vzťahy rusínsko-ukrajinských poslancov s Poliakmi v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady

Najkomplikovanejšie vzťahy v Ríšskej rade mali Rusíni-Ukrajinci s Poliakmi, pretože boli ovplyvňované vzájomným politickým nesúlalom pri riešení otázok v oblasti východnej Haliče. Nemožno však zlučovať všetkých Poliakov do jedného celku, ktorý by mal spoločné politické smerovanie. Noviny „*Neue Freie Presse*“ rozlišovali medzi haličskými Poliakmi „*ústavných*“²¹ politikov (podporovateľov vlády), „*autonomistov*“ a „*federalistov*“. Medzi „*ústavných*“ politikov sa radilo štrnásť poslancov, ktorých najčastejšie nazývali „*skupina Ziemialkowského*“. „*Autono-*

¹⁸ BINDER, Harald. Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik. Studien zur Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, 29. Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005, s. 343-344.

¹⁹ TEJLOR, Alan Džon Persyvaľ. Habsburzka monarchija 1809 – 1918. Istorija Avstrijskoji imperiji ta Avstro-Uhorščiny. Lviv: VNKL-Klasyka, 2002, s. 138.

²⁰ COLNER, Erich. Istorija Avstriji. Lviv: Litopys, 2001, s. 407. Pozri tiež: Posel z Prahy, 11. 4. 1878, s. 1, Strany na říšské radě.

²¹ Skupina krakovských konzervatívov. Podporovali Habsburgovcov ako následníkov poľských kráľov. Povstania považovali za najväčšie zlo poľského národa a vystupovali za postupný národno-kultúrny rozvoj. HRYCAK, Jaroslav. Narisy istoriji Ukrajiny: formuvannya modernoji ukrajinskoji naciji XIX – XX st. Kyjiv: Heneza, 1996, s. 74.

misti²² a „federalisti“²³ vytvorili v Poslaneckej snemovni stranu „Poľský klub“, hoci mali protichodné názory nielen na vývoj monarchie, ale aj na riešenie problematiky rusínsko-ukrajinského národného hnutia.²⁴

Známy haličský aktivista Stepan Kačala bol počas parlamentných volieb v roku 1873 odmietnutý ukrajinskou rusofilskou spoločnosťou s názvom „Russká rada“ po tom, čo predložil návrh, aby ho vymenovali za kandidáta v jednom z okresov. Preto uzavrel dohodu s Poliakmi, vďaka ktorej bol zvolený do Poslaneckej snemovne za poľský volebný okres Tarnov-Bochnia a v Ríšskej rade sa dokonca stal členom „Poľského klubu“.²⁵

Je možné tvrdiť, že spojenie Stepana Kačalu s Poliakmi bolo prejavom snahy ukrajinského politika zabezpečiť trvalý národno-kultúrny rozvoj Rusínov-Ukrajincov Haliče, ale nebolo podmienené túžbou presadzovať polonizačné snahy. Tento fakt potvrdzujú dve rozšírené brožúry Stepana Kačalu, ktoré vyšli ako príloha novín „Pravda“ pod názvami „Priame voľby do Štátnej rady a Rusíni“ a „Politika Rusínov“²⁶. V agitácii „Priame voľby do Štátnej rady a Rusíni“ vyzýva Stepan Kačala rusínskych politikov, aby sa pripojili k „strane federalistov poľských a rusínskych“, ktorí medzi sebou teraz rátajú mužov známych a múdrych ako Jurij Čartoryjskij, Smolka, Smarževskij aj iní, ktorí sú aj v sneme aj poza snemom“²⁷. Stepan Kačala veril, že víťazstvo federalistov vo voľbách by automaticky vyriešilo problémy haličských Rusínov-Ukrajincov: „Ona (strana federalistov) bude konať vo veci rusínskej. To je jediná cesta, ktorou k spravodlivosti ísť môžeme.“²⁸

K poslancom, ktorých Stepan Kačala najčastejšie kontaktoval, patrili František Smolka a primátor mesta Stanislavova (Ivano-Frankivsk) Ignacy Kaminski. Vzťahy medzi Stepanom Kačalom a Ignacym Kaminskim boli veľmi blízke nielen v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady, ale aj v Haličskom sneme, v ktorom sa v roku 1870 obaja stali poslancami. Výsledkom ich spolupráce bol v roku 1875

²² Autonomistami v Poslaneckej snemovni nazývali poľských veľkostatkárov z východnej Haliče. Autonomisti dostali svoj názov pre snahy získať pre Haličské a Vladimírské kráľovstvo autonómiu v Rakúsko-Uhorsku. HRYCAK, Jaroslav. Narisy istoriji Ukrajiny: formuvanňa modernoji ukrajinskoji naciji XIX – XX st. Kyjiv: Heneza, 1996, s. 74.

²³ Federalistami nazývali poľských liberálnodemokratických politikov. Svoj názov dostali vďaka hlavnému predstaviteľovi strany Františkovi Smolkovi, ktorý propagoval program pretvorenia rakúsko-uhorskej monarchie na zväz piatich krajín: Rakúska, Uhorska, Česka, Haliče a Chorvátska. HRYCAK, Jaroslav. Narisy istoriji Ukrajiny: formuvanňa modernoji ukrajinskoji naciji XIX – XX st. Kyjiv: Heneza, 1996, s. 74.

²⁴ Neue Freie Presse – Morgensblatt, 5. 11. 1873, č. 3305, s. 3, Lemberg 2. November.

²⁵ LEVYCKYJ, Kosť. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavi spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 137.

²⁶ ZAHORNYJ, Nikolaj. Polityka Rusyniv. Lviv: Z drukarňe Instytutu Stavropyhijskoho, 1873, 25 s.

²⁷ Pôvodný text citácie: „федералистѡвъ польскихъ и рускихъ“ [яка] числитъ нынѣ меже собою знатнихъ и вольномыслящихъ мужей, якъ князь Юрій Чарторийскій, Смолька, Смаржевський и инши якъ въ соймѣ такъ и по-за соймомъ.“ ZAHORNYJ, Nikolaj. Bezposeredni vybory do Rady Deržavnoj i Rusyny. Lviv: Z drukarňe Instytutu Stavropyhijskoho, 1873, s. 14.

²⁸ Pôvodný text citácie: „она сама [партія федералістів] выступить съ загодженьемъ справи русской. То есть одна дорога, которою до справедливости дѡйти можемъ.“ ZAHORNYJ, Nikolaj. Bezposeredni vybory do Rady Deržavnoj i Rusyny. Lviv: Z drukarňe Instytutu Stavropyhijskoho, 1873, s. 14.

pokus o nové poľsko-ukrajinské porozumenie v Haličskom sneme, ktorý sa však skončil úplným zlyhaním.²⁹

Tribúna parlamentu sa v roku 1873 stala miestom na pokračovanie ukrajinsko-poľských rozporov. Príkladom bol poslanec Julian Czerkawski, ktorý patril do skupiny gente Rutheni natione Poloni³⁰, tiež k strane „*Poľského klubu*“ a v dolnej komore zložil prísahu v rusínskom (ukrajinskom) jazyku. České periodikum „*Národní listy*“ hodnotilo konanie Juliana Czerkawského ako prejav silnej túžby Poliakov spolupracovať s Rusínmi. Úplne iná reakcia bola v rusofilských novinách „*Slovo*“, ktorá považovala takéto konanie za zmatečné pre poslancov parlamentu, pretože nevedeli, kto bol vlastne skutočným zástupcom Rusínov-Ukrajincov v Poslaneckej snemovni. Takéto vyhlásenia však neboli žiadnou novinkou, keďže poslanci poľskej frakcie veľmi často používali svoj rusínsko-ukrajinský pôvod, aby dezorientovali iných členov Ríšskej rady, pričom tvrdili, že oni sú jediní oprávnení predstavitelia Rusínov-Ukrajincov z Haliče.³¹

V konečnom dôsledku sa ale Julian Czerkawski stal viac represívnym voči rusínsko-ukrajinskej reprezentácii. Dôkazom boli aj jeho výpovede, v ktorých okrem iného popieral potrebu používať ukrajinský (rusínsky) jazyk na školách, gymnáziách, v seminároch pre učiteľov, súdoch v miestnej i regionálnej správe. Následne na stretnutiach Poslaneckej snemovne vznikali často verbálne konfrontácie medzi Julianom Czerkawskim a Rusínmi-Ukrajincami, ktoré vyvrcholili osobným osočovaním a nútili predsedu parlamentu opakovane vyzývať poslancov, aby sa správali zdržanlivo.³² Ďalším nepriateľom Rusínov-Ukrajincov v parlamente bol Euzebiusz Czerkawski, tiež člen skupiny gente Rutheni natione Poloni, ktorý ukázal svoje nepriateľské postoje počas parlamentného rokovania o školskej rade, keď nepodporil ukrajinské návrhy.³³

Vo februári 1874 sa v parlamente začala rozvíjať diskusia o právoplatnosti zvolenia poslanca Teofila Pavlykiva do Ríšskej rady. Do riešenia tohto problému sa zapojili viacerí členovia Poslaneckej snemovne.³⁴ Hlavným dôvodom neuznania hlasov pre Teofila Pavlykiva bolo, že v niektorých hlasovacích lístkoch urobili voliči chybu pri písaní mena vybraného kandidáta. Tieto udalosti spôso-

²⁹ LEVYCKYJ, Kosť. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavi spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 150.

³⁰ Gente Rutheni natione Poloni – skupina spolonizovanej ukrajinskej inteligencie, ktorá považovala seba za príslušníkov poľského národa, ale súčasne si uvedomovala svoj rusínsko-ukrajinský pôvod. Myšlienky tejto skupiny boli charakteristické výhradne pre oblasť Haliče v polovici 19. storočia. MUDRYJ, Marjan. Rusyny poľskojii naciji (gente Rutheni natione Poloni) v Halyčyni XIX st. i poňattja vitčyzny. In KRYKUN, Mykola. Ukrajina: kulturna spadščyna, nacionalna svi-domist', deržavnist'. 2006 – 2007, č. 15, s. 461-462.

³¹ Slovo, 9. (21.) 2. 1874, č. 16, s. 1, Iz rajchsrata. Pozri tiež: Narodní listy, 8. 2. 1874, s. 3, Denni zprávy.

³² Slovo, 5. (17.) 12. 1874, č. 133. s. 1, Rajchsratnaja debata o Rad'e školnoj.

³³ Slovo, 15. (27.) 1. 1876. č. 7, s. 2, Vesti iz Austro-Vengrii; Slovo, 15. (27.) 3. 1877, č. 29. s. 1, Viedeň 17 marta; Slovo, 30. 6. (12. 7.) 1877, č. 71, s. 1, Reči russkich poslov; Slovo, 5. (17.) 12. 1874, č. 133, s. 1, Rajchsratnaja debata o Rad'e školnoj.

³⁴ URBANITSCH, Peter. Die Wahlen des Jahres 1873 zum cisleithanischen Reichsrat anhand ausgewählter Wahlbezirke der Wählklasse der Landgemeinden und der Städte, Märkte und Industrialorte. In ADLGASSER, Franz et al. Hohes Haus! 150 Jahre moderner Parlamentarismus in Österreich, Böhmen, der Tschechoslowakei und der Republik Tschechien im mitteleuropäischen Kontext. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015, s. 169.

bili, že volebná komisia uznala víťazstvo jeho súpera, Poliaka Franca Lukaševiča. „*Russka rada*“ ihneď podala sťažnosť, pričom miestodržiteľ Agenor Goluchovski rozhodol v prospech Teofila Pavlykiva a uznal právoplatnosť jeho zvolenia.³⁵

Na zasadnutí parlamentu 28. februára 1874 vystúpili proti uznaniu mandátu Teofila Pavlykiva predovšetkým Poliáci. Člen strany „*Pol'ský klub*“ Julian Czerkawski poznamenal, že poslanec si zmenil priezvisko, aby sa podobalo viac na ruské, pričom tiež tvrdil, že jeho otec mal priezvisko Pavlik. Dezinformácia predložená poľským poslancom sa snažila zdiskreditovať osobu Teofila Pavlykiva a zároveň dokazovala, že niektorí poslanci boli ochotní spochybňovať patriotizmus svojich kolegov. Oponentom tejto informácie sa stal Vasiľ Kovaľskij, ktorý disponoval dôkazom, že v rodnom liste poslanca bolo zapísané priezvisko Pavlykiv. Proti uznaniu mandátu Teofila Pavlykiva vystúpil aj ďalší poľský poslanec Kazimir von Grocholski, a to s odôvodnením, že rakúske zákony jasne stanovujú podmienku presného zápisu mien kandidátov na hlasovacích lístkoch. Zo strany nemeckých liberálov vystúpil Julius Hanich, ktorý vyhlásil, že na zasadnutí neboli predstavené žiadne významné dôvody na zrušenie právoplatnosti víťazstva Teofila Pavlykiva. Preto sa poslanci rozhodli uznať voľby za platné.³⁶

Je však potrebné zdôrazniť, že ukrajinsko-poľské rozpory sa nestali prekážkou pri riešení naliehavých problémov. Takúto situáciu potvrdzuje predloženie interpelácie (15. decembra 1875) Amvrosijom Janovskym, ktorú podpísalo 39 poslancov. Podaný návrh sa týkal hladu a nadpriemerného zvyšovania úmrtnosti v oblasti východnej Haliče najmä medzi roľníkmi, ktorí v dôsledku tepla nedokázali vypestovať dostatočné množstvo poľnohospodárskych plodín. Interpeláciu podpísali všetci Rusíni a viacerí Poliáci, medzi nimi Kazimir von Grocholski, Apolinary Jaworski, Julian Antoni Dunajewsky, Aleksander Dworski a ďalší.³⁷

Rusíni-Ukrajinci ako súčasť strany nemeckých liberálov

Rusíni-Ukrajinci ako členovia parlamentnej frakcie nemeckých liberálov dodržiavali pravidlá a normy, ktorými sa všeobecne riadilo fungovanie klubu. Dôležitá bola ich účasť na hlasovaniach, podpora potrebných zákonov a dosahovanie spoločných cieľov. Za to Rusíni-Ukrajinci dostali pomoc z celej frakcie (92 mandátov) pri riešení haličských záležitostí a zároveň boli chránení pred inými klubmi alebo vládnymi úradníkmi. Prvýkrát sa zo strany rusínsko-ukrajinskej reprezentácie prejavila solidarita pri škandále okolo gréckokatolíckeho duchovenstva. V marci 1874 hlasovala Poslanecká snemovňa Ríšskej rady za priamu podriadenosť duchovenstva Viedni a nie Rímu. Iniciátormi tejto reformy boli členovia vlády a na Ríšskej rade ju podporovali taktiež liberáli. Všetci Rusíni-Ukrajinci okrem Štepana Kačalu hlasovali za zákon, ktorý vyvolal kritiku a rozhorčenie zo strany

³⁵ Slovo, 23. 10. (4. 11.) 1873, č. 123, s. 1, Lvov 23 okťabru (4 nojabra).

³⁶ Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. I. Band (1. bis 34. Sitzung). Wien, 1874, s. 764-777.

³⁷ Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. V. Band (138. bis 170. Sitzung). Wien, 1876, s. 5762.

gréckokatolíckeho metropolitu Jozefa Sembratoviča³⁸. Túto problematiku opísal Kosť Levyckij³⁹ vo svojej knihe pod názvom „*História politického myslenia haličských Ukrajincov 1848 – 1914*“, v ktorej priblížil prenasledovanie kňazov/poslancov metropolitom Sembratovičom, ktorý bol odporcom predloženého návrhu.⁴⁰

Viedenský poslanec Karl Hoffer podal 25. apríla 1874 petíciu vláde, ktorú podpísalo až 124 poslancov. Požadovali v nej, aby haličský metropolita nemal právo trestať kňazov, ktorí zároveň vykonávali funkciu poslancov. Prípád sa stal rezonančným, pretože metropolita sa snažil svojím konaním obmedziť ústavné právo na slobodu prejavu v Rakúsko-Uhorsku. Z textu petície vyplýva, že Jozef Sembratovič bez právnej opory zrušil finančnú podporu niektorým Rusínom-Ukrajincom. Noviny „*Slovo*“ vo svojom článku uviedli, že Havrylo Kryžanovskij takmer stratil 315 guldenov⁴¹. Minister kultu a vyučovania Karl von Stremayr okamžite vyhlásil, že nedovolí metropolitovi potrestať takýchto kňazov – politikov, ale zároveň nemohol zakázať Jozefovi Sembratovičovi disponovať miestnymi finančnými prostriedkami, ktoré boli určené na rozdeľovanie medzi kňazov. Toto vyhlásenie ministra sa stretlo s veľmi pozitívnym ohlasom u poslancov Ríšskej rady.⁴²

Jednou z hlavných ambícií Rusínov-Ukrajincov v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady bolo zlepšenie vzdelávacieho systému v Haliči a zastavenie polonizácie v regióne. S konkrétnym problémom vystúpil 11. novembra 1874 Antonij Juzyčynskij, a to v prejave na obranu práv ukrajinského jazyka na stredných školách. Opieral sa o konkrétny príklad, keď v jednej škole študovalo deväťdesiatdeväť Rusínov-Ukrajincov a traja Poliaci, pričom vyučovanie napriek tomu prebiehalo v poľskom jazyku. Dňa 13. novembra 1874 predložil uznesenie o reorganizácii haličskej regionálnej školskej rady, s ktorým okamžite súhlasil aj minister Karl von Stremayr.⁴³

Zástupca Rusínov-Ukrajincov v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady – politik Vasyľ Koval'skij – jeden mesiac po oznámení Antonija Juzyčynského presvedčil členov parlamentu a vlády, aby prešetrili fungovanie haličskej regionálnej školskej rady. Nakoniec sa na zasadnutí dolnej komory 11. decembra 1874 uskutočnila diskusia, na ktorej sa zúčastnili viacerí Rusíni-Ukrajinci, medzi nimi Vasyľ

³⁸ Josef Sembratovič pôsobil ako metropolita gréckokatolíckej cirkvi v rokoch 1870 – 1882. Bol tiež členom hornej komory rakúskeho parlamentu. ČORNOVOL, Ihor. 199 deputativ Halyckoho sejmu. Lviv: Triada p'fus, 2010, s. 178.

³⁹ Kosť Levyckij bol právnikom a poslancom Poslaneckej snemovne Ríšskej rady v rokoch 1907 – 1918. ČORNOVOL, Ihor. 199 deputativ Halyckoho sejmu. Lviv: Triada p'fus, 2010, s. 152.

⁴⁰ LEVYCKIJ, Kosť. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavi spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 138-140.

⁴¹ Gulden – nazývaný aj strieborný zlatý, strieborný zlatník, strieborná zlatka, zlatka, zlatník alebo gulden. V rakúskej monarchii sa táto mena používala v rokoch 1857 – 1892. V haličskej oblasti sa využívalo pomenovanie zlatý rýnsky. Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20070927023511/http://www.oenb.at/de/ueber_die_oenb/geldmuseum/oesterr_geldgeschichte/gulden/gulden_und_kronen.jsp>.

⁴² Slovo, 20. 4. (2. 5.) 1874, č. 44, s. 1, Dvuchkratnoje nakazanije posla dumy deržavnoj d-ra Kryžanovskeho; Slovo, 27. 4. (9. 5.) 1874, č. 47, s. 1, Iz rajchsrata.

⁴³ Slovo, 2. (14.) 11. 1874, č. 121, s. 1, Iz Viedňa.

Kovalskyj, Teofil Pavlykiv⁴⁴, Jakiv Šwedycykyj, predstaviteľ gente Rutheni natione Poloni Euzebiusz Czerkawski, poslanec za Dalmáciu Eduard Keller a zástupca Sliezska Theodor Haase. Počas rozhovorov dochádzalo k názorovým kolíziám medzi Vasyľom Kovalským a Euzebiuszom Czerkawským. Schôdza sa napokon skončila vytvorením osobitnej komisie na čele so známym geológom a poslancom z Viedne Eduardom Suessom, ktorá mala preštudovať školské zákony v jednotlivých oblastiach monarchie a vyjadriť názor na doterajšiu činnosť haličskej regionálnej školskej rady.⁴⁵

Eduard Suess vystúpil v ten istý deň (11. decembra 1874) po prestávke a poznamenal, že Školská rada v Haliči mala oveľa viac práv ako školské rady v ostatných provinciách, kde mohol o niektorých veciach rozhodovať iba cisár alebo vláda. K jej hlavným výsadám patrilo výber vyučovacieho jazyka, obsah školských učebníc či plná kontrola nad rozdelením financií. Komisia tiež našla finančné zneužívanie zo strany haličských politikov a učiteľov Mykolu Antoneviča a Tomaša Barewiča na Gymnázium v Drohobyči (mesto v blízkosti Lvova). Tí využili finančné prostriedky vo výške 18 000 guldenov iba v prospech školských tried s poľským vyučovacím jazykom. Vyšetrovanie uvedených problémov v haličskom školstve sa bezpochyby uskutočnilo vďaka pomoci rusínsko-ukrajinského zastúpenia v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady. Splnenie takejto úlohy v takom krátkom čase by nebolo možné osobou, ktorá žila ďaleko od haličskej reality. Poslanecká snemovňa napokon prijala reorganizáciu Školskej rady v Haliči podľa rakúskeho práva.⁴⁶

Diskusie o fungovaní školských rád pokračovali v Poslaneckej snemovni aj v roku 1875. Zástupca z Tirolska Tobias Wildauer von Wildhausen pripravil v marci uznesenie o návrhu na zriadenie osobitnej dozornej rady, ktorá by sa zodpovedala výhradne cisárovi a vláde. Tento novovytvorený orgán mal byť poverený pravidelným overovaním a priebežným monitorovaním práce jednotlivých regionálnych školských rád. Jej činnosť mala zabrániť budúcemu zneužívaniu právomocí v oblasti vzdelávania vo vlastný prospech. Uvedený dokument vyvolal taký veľký ohlas, že do diskusie napokon zasiahol aj samotný cisár. František Jozef sa odvolal na poslancov s cieľom vyriešiť tento prípad čo najskôr podľa rakúskeho práva.⁴⁷ Diskusia o uznesení Tobiasa Wildauera von Wildhausena sa uskutočnila v priebehu novembra až decembra roku 1875. Dňa 9. novembra Vasyľ Kovalskyj konštatoval, že všetci Rusíni-Ukrajinci podporujú vytvorenie dozorných rád. Hlasovanie v Poslaneckej snemovni sa napokon uskutočnilo až 21. decembra 1875, návrh Tobiasa Wildauera bol zamietnutý.⁴⁸

Dňa 19. januára 1876 bol v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady vytvorený školský výbor, ktorého základ bol postavený na riešení otázok v oblasti vzdelávania.

⁴⁴ Teofil Pavlykiv bol rusofilom, gréckokatolíckym kňazom, poslancom Haličského snemu a Ríšskej rady a tiež prvým predsedom spoločnosti „Russka rada“. ČORNOVOL, Ihor. 199 deputativ Halyckoho sejmu. Lviv: Triada p'us, 2010, s. 169.

⁴⁵ Slovo, 5. (17.) 12. 1874, č. 133, s. 1, Rajchsratnaja debata o Rađe škol'noj. Pozri tiež: Slovo, 10. (22.) 12. 1874, č. 134, s. 1-2, Rajchsratnaja debata o Rađe škol'noj.

⁴⁶ Slovo, 10. (22.) 12. 1874, č. 134, s. 1-2, Rajchsratnaja debata o Rađe škol'noj.

⁴⁷ Slovo, 18. (30.) 3. 1875, č. 31, s. 1, Zapros deputata Herovskoho do ministra prosvity.

⁴⁸ Slovo, 1. (13.) 11. 1875, č. 121, s. 2, Rospravy o vnesenii Viľdauera; Slovo, 7. (19.) 11. 1875, č. 123 i 124, s. 1-2, Reč dep. Koval'skoho; Slovo, 11. (23.) 12. 1875, č. 136. s. 3, Vesti iz Avstro-Venhrii.

Výbor si vytýčil viacero cieľov, medzi ktorými bola aj problematika zriaďovania škôl s ukrajinským vyučovacím jazykom v Lvove a kontrola učebníc v tomto regióne. Návrh na riešenie úloh podal poslanec Theodor Haase, ktorý ešte v decembri 1874 pomohol ukrajinským poslancom reorganizovať školskú radu. Jej cieľom bolo overiť a skontrolovať všetky školské učebnice v Haliči. Amvrosij Janovskij podporil Theodora Haaseho a uviedol, že v školách sú deti vychovávané „*poľskými vlastencami*“, teda prebieha polonizácia regiónu. Rusínsko-ukrajinský politik Amvrosij Janovskij bol v oblasti vzdelávania dobre informovaný, pretože v rokoch 1864 – 1868 pracoval ako školský inšpektor a neskôr pôsobil ako riaditeľ Gymnázia v Lvove. Poslanecká snemovňa Ríšskej rady nakoniec rozhodla, že v učebniciach by sa malo podporovať iba rakúske vlastníctvo a náboženská sloboda.⁴⁹

Školský výbor sa skladal z pätnástich poslancov, medzi ktorými bol aj Amvrosij Janovskij. Dôležitým faktom je, že poslanci zvolili za predsedu výboru Eduarda Suessa, ktorý sa už v minulosti zaoberal otázkami školstva v Haliči (v roku 1874).⁵⁰

Od novembra 1874 do januára 1877 vidieť v programe Poslaneckej snemovne neustále predkladanie návrhov na rozvoj školstva v Haliči na podnet klubu nemeckých liberálov. Na prvé miesto sa však postupne od roku 1876 dostávala „*východná otázka*“ a vojna medzi Ruskom a Tureckom. Napriek tomu sa rusínsko-ukrajinskí poslanci naďalej snažili v rokoch 1876 – 1878 upriamovať pozornosť poslancov na malý počet škôl s ukrajinským (rusínskym) vyučovacím jazykom a na nedostatok finančných prostriedkov. To však medzi poslancami nevzbudzovalo veľký záujem. V júli 1878 vzdelávacia komisia navrhla, aby Poslanecká snemovňa Ríšskej rady zvážila vytvorenie veľkej ľudovej školy v Lvove. Proti tomuto návrhu na zasadnutí 3. júla 1877 ostro vystúpil Euzebiusz Czerkawski, ktorý sa dostal do verbálnej konfrontácie s rusínsko-ukrajinskou reprezentáciou. Na zasadnutí vystupovali aj rusínsko-ukrajinskí poslanci Vasyľ Kovaľskij, Oleksij Zaklynskyj a Ivan Naumovyč. V Poslaneckej snemovni napokon za zriadenie školy hlasovalo až 84 politických zástupcov a proti tomuto návrhu hlasovalo 36 poslancov.⁵¹

Spomínaný Amvrosij Janovskij spolu s vodcami nemeckých liberálov Eduardom Herbstom, Franzom Xaverom Grossom a vodcom strany „*veľkých vlastníkov pôdy*“ barónom Josepfom Eihoffom vypracovali interpeláciu a predložili ju vláde a cisárovi. Tento dokument sa týkal pokračovania obchodných dohôd s Britániou, Francúzskom, Belgickom, Holandskom a Nemeckom a zároveň definoval obchodné poplatky. Interpelácia bola prečítaná na zasadnutí Poslaneckej snemovne 12. novembra 1875 a podporilo ju až 115 poslancov.⁵²

⁴⁹ Slovo, 15. (27.) 1. 1876, č. 7, s. 2, Vesti iz Avstro-Venhrii.

⁵⁰ Index zu den stenografischen Protokollen des Abgeordnetenhaus der österreichischen Reichsrathes und zu den Beilagen derselben. VIII Session (vom 4. November 1873 bis 16. Mai 1879). Wien, 1879, s. 523.

⁵¹ LEVYCKYJ, Kost'. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavi spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 155.

⁵² Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. V. Band (138. bis 170. Sitzung). Wien, 1876, s. 5098-5099.

Aktivity Amvrosija Janovského v spolupráci s radom známych politikov svedčia o jeho autorite a dôvere zo strany vedenia dvoch najväčších frakcií parlamentu. Je viac než isté, že návrh verzie interpelácie podal Amvrosij Janovskij a vypracoval ho v spolupráci s Franzom Xaverom Grossom. Vodcovia frakcií sa často stávali spoluautormi petícií, interpelácií aj zákonov, aby pozdvihli vážnosť dokumentu. Ich hlavným cieľom bolo povzbudiť ostatných poslancov k oficiálnej podpore alebo hlasovaniu za zákon.

K problémom Haliče sa Poslanecká snemovňa Ríšskej rady vrátila 6. júla 1877 a začala riešiť problematiku propinačného práva. Poslanec Karl Giskra ako predseda rozpočtovej komisie žiadal okamžité prerokovanie návrhu. Rusínsko-ukrajinský poslanec Oleksij Zaklynskyj podporil svojho kolegu Karla Giskru a tiež apeloval na rýchle vyriešenie predloženého návrhu. Proti riešeniu tejto otázky vystúpil poľský poslanec Antoni Dunajewsky. Poslanecká snemovňa napokon pozmenený návrh zákona o propinačnom práve odsúhlasila 134 hlasmi, proti tomuto návrhu hlasovalo iba 62 poslancov.⁵³

Veľkú pozornosť poslancov priťahla interpelácia o stave rusínsko-ukrajinských škôl v Haliči predložená Vasyľom Kovaľským. Dňa 3. apríla 1878 prezentoval návrh, v ktorom kritizoval nízky počet škôl v tejto oblasti, zároveň obvinil vládu z pomalého rozvíjania ukrajinských škôl v Ľvove, Tarnopole (dnes Ternopiľ) a Stanislavove (dnes Ivano-Frankivsk), na ktoré boli vyhradené finančné prostriedky už v rozpočte na rok 1874. Okrem toho podľa názoru Vasyľa Kovaľského mali učitelia nízku úroveň vedomostí, ale s pomocou poľských úradníkov dostávali osvedčenia o práve učiť deti ukrajinský (rusínsky) jazyk. Poslanec týmto vyhlásením spochybnil vládu, ktorá predstavovala prekážku pri vzdelávaní vysokokvalifikovaných pracovníkov pre haličské školy. Interpeláciu Vasyľa Kovaľského podporilo 46 poslancov, vďaka ktorým sa dostala táto problematika až k vláde.⁵⁴

Niekoľko interpelácií, ktoré predložilo rusínsko-ukrajinské zastúpenie, bolo menej dôležitých, ale rovnako potrebných pre rusínsko-ukrajinský národno-kultúrny vývoj. Napríklad Oleksij Zaklynskyj požiadal 19. decembra 1876 o otvorenie gréckokatolíckeho biskupstva v Stanislavove. Návrh podporilo iba 15 poslancov: šesť Rusínov-Ukrajincov a deväť nemeckých liberálov. Jeho ďalšia interpelácia z 28. júna 1878, len so 17 podpismi, hovorila o neplatení finančných záväzkov železničných spoločností voči vlastníkom odkúpených pozemkov.⁵⁵

Ďalším typom spolupráce Rusínov-Ukrajincov s nemeckými liberálmi bol veľmi častý výber rusínsko-ukrajinských predstaviteľov do parlamentných výborov. Harold Binder poukazuje na prípad Vasyľa Kovaľského, ktorý bol poslancami snemovne zvolený minimálne do ôsmich výborov a zároveň pätnásťkrát získal

⁵³ LEVYCKYJ, Kosť. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 - 1914. Na pidstavi spymyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 155-156.

⁵⁴ Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. XI. Band (363. bis 399. Sitzung). Wien, 1878, s. 11954-11955.

⁵⁵ Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. VII. Band (196. bis 229. Sitzung). Wien 1877, s. 7708-7709; Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. VIII. Band (230. bis 271. Sitzung). Wien, 1877, s. 9032-9033.

právo vystúpiť a prezentovať výsledky práce týchto výborov na zasadnutiach Poslaneckej snemovne.⁵⁶ Tento prípad však nebol ojedinelý. Je nevyhnutné zdôrazniť, že takmer každému rusínsko-ukrajinskému poslancovi sa podarilo získať nielen podporu na zvolenie do jednotlivých výborov⁵⁷, ale aj dôveru, aby prezentovali výsledky ich činnosti.⁵⁸

	Meno a priezvisko poslanca	Počet výborov	Počet vystúpení
1.	Haľka, Hnat	1	0
2.	Hajdamacha, Fedir	0	0
3.	Herovskyj, Julian	2	0
4.	Janovskyj, Amvrosij	3	0
5.	Juzyčynskyj, Antonij	4	2
6.	Krasyckyj, Josyf	2	10
7.	Krynyckyj, Lukjan	1	0
8.	Kryžanivskyj, Hawrylo	0	0
9.	Kovaľskyj, Vasyľ	8	15
10.	Naumovyč, Ivan	2	0
11.	Ozarkevyč, Ivan	0	0
12.	Pavlykiv, Teofil	4	0
13.	Petruševyč, Antonij	0	0
14.	Šwedyckyj, Jakiv	4	0
15.	Zaklynskyj, Oleksij	1	0

Je ťažké zistiť presné dôvody aktívnej účasti mnohých nie rusínsko-ukrajinských poslancov na príprave uznesení, správ, podpore interpelácií, na diskusiách a pod. Je však potrebné vnímať niekoľko faktorov, ktoré sa stali vo väčšej či menšej miere dôvodom pre tieto aktivity. Ako prvé si všimame podporu v nastolení otázky ukrajinského (rusínskeho) jazyka v haličských školách, čo bolo automaticky krokom proti Poliakom. Keďže nemeckí liberáli podporovali vládu a „*Poľský klub*“ bol v opozícii, prirodzene medzi nimi vznikali v Ríšskej rade nezhody. Podpora zo strany liberálov pri riešení „*rusínsko-ukrajinskej problematiky*“ na zasadnutí Poslaneckej snemovne vždy ohrozovala nadvládu Poliakov v Haliči, čo liberáli

⁵⁶ BINDER, Harald. Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik. Studien zur Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, 29. Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005, s. 344.

⁵⁷ Výbory v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady sa delili podľa zamerania. Závažnosť obsahovej stránky výboru určoval počet členov. Medzi dôležité výbory patrili napríklad rozpočtový výbor a výbory zaoberajúce sa petíciami a legitimáciami (v nich pôsobili aj Rusíni-Ukrajinci). Ďalšie výbory, v ktorých mali Rusíni-Ukrajinci svojich zástupcov, sa zaoberali menšími úlohami: išlo o daňový a obchodný výbor a tiež výbory zaoberajúce sa civilným kódexom a Berlínskym traktátom.

⁵⁸ Index zu den stenografischen Protokollen des Abgeordnetenhaus der österreichischen Reichsrathes und zu den Beilagen derselben. VIII Session (vom 4. November 1873 bis 16. Mai 1879). Wien, 1879, s. 125-532.

neustále využívali vo svoj prospech. Napríklad Košť Levyckyj napísal: „Ničím väčšinou nemeckí centralisti (liberáli) tak neuškodili Poliakov, hlavne poľskej šľachte, ako tou správou propinačnou“⁵⁹ 60

Druhým faktom bolo, že Rusíni-Ukrajinci sa stali členmi klubu nemeckých liberálov, takže ich kolegovia/poslanci im prirodzene vyjadrovali podporu pri riešení naliehavých problémov v Haliči. Bol to akýsi prejav solidarity medzi členmi silnej frakcie v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady, ktorej politickej aktivity pozorne sledovala aj vtedajšia tlač. Je pravdepodobné, že rusínsko-ukrajinské zastúpenie predložilo v novembri roku 1873 pri vstupe do klubu nemeckých liberálov podmienku, aby im vyjadrili podporu pri riešení používania ukrajinského (rusínskeho) jazyka vo vzdelávacích inštitúciách východnej Haliče.⁶¹

Nemožno obísť skutočnosť zaznamenanú v spomienkach Oleksandra Barvinského o tom, že rusínsko-ukrajinskí poslanci Haliča v priebehu rokov 1873 – 1879 boli v úzkom kontakte s príslušníkmi rakúskych ministerstiev. „Nedávno, keď boli v Štátnej rade poslanci v roku 1873 starorusíni, ktorí tam prišli s podporou Ruskej rady a židovskej spoločnosti Schomer Israel..., mali úzky styk s pracovníkom ministerstva zahraničných vecí Volfratom, ktorý bol kamarátom Bohdana A. Didyckoho, s barónom Erbom, sekciijným šéfom v ministerstve vnútra, a ministerským poradcom Brejskym.“⁶² Stepan Kačala bol podľa Oleksandra Barvinského v úzkom priateľstve s Nemcom českého pôvodu Franzom Schuselkom, ktorý bol redaktorom a zakladateľom novín „Die Reform“. Zoskupovanie politikov sa uskutočnilo na základe federalizmu.⁶³

Obsah a frekvenciu kontaktov ukrajinského zastupiteľstva s viedenskými úradníkmi v rokoch 1873 – 1879 nie je možné dostatočne preskúmať, pretože takéto stretnutia mali tajnú, neformálnu povahu a momentálne nedisponujeme dostatkom informácií, ktoré by sa zaznamenávali v tlači alebo v iných dokumentoch oficiálnej štátnej povahy.

Záver

Rusíni-Ukrajinci v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady venovali viac pozornosti nadväzovaniu spolupráce s inými poslancami ako samostatným nezávislým vystúpeniam. V priebehu rokov 1873 – 1879 sa ako celok rozčlenili a pripojili k rôznym politickým klubom. Napríklad Stepan Kačala sa pripojil k Poliakov, ktorí tvorili opozíciu voči vtedajšej vláde. V dôsledku toho táto spolupráca nepriniesla ukrajinskému národnému hnutiu žiadne dôležité výsledky.

⁵⁹ Pôvodný text citácie: „Ничим централістична німецька більшість так не допекла Полякам, зглядно польській шляхті, як сею справою пропинаційною.“

⁶⁰ LEVYCKYJ, Košť. Istorija polityčnoji dumky halycьkych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavi spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasylijan u Žovkvi, 1926, s. 155-156.

⁶¹ Slovo, 16. (28). 11. 1876, č. 128, s. 2, Iz Rajchsrata.

⁶² Pôvodný text citácie: „Давніше, коли ще були послами від 1873 р. в державній раді т[ак] зв[ані] “старорусини”, що війшли там з підмогою спілки “Русской рады” з жидівським товариством “Schomer Israel” ..., мали они зносини з урядником міністерства заг[раничних] справ Вольфратом, приятелем Богдана А. Дідицького, з бар[оном] Ербом, секц[іи]ним шефом в міністерстві внутр[ішніх] справ і міністер[ським] радником Брейським.“

⁶³ BARVINSKYJ, Oleksandr. Spohady z moho žytt'a. Tom druhyj častyny tret'a ta četverta. Kyjiv: Stylos, 2009, s. 114.

Inak sa rozhodlo ďalších pätnásť rusínsko-ukrajinských politikov, ktorí patrili k rusofilskému hnutiu a pripojili sa k nemeckým liberálom. Tí získali v 70. rokoch 19. storočia širokú politickú moc v celom štáte. Význam tohto spojenia bol pre Rusínov-Ukrajincov oveľa väčší. Vďaka nemeckým liberálom sa Rusíni-Ukrajinci stávali členmi viacerých výborov, dostali priestor rozšíriť počet svojich aktívnych vystúpení a predovšetkým dokázali zákonnou formou uskutočniť svoje ciele v oblasti vzdelávania.

Rusínsko-ukrajinské zastúpenie v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady bolo v úzkom politickom styku s množstvom rôznych politických predstaviteľov. Pomocou vyššie spomínaného rozdelenia aktivít poslancov do dvoch typov môžeme dospieť k záveru, že prvú skupinu reprezentuje členstvo Stepana Kačalu v „*Pol'skom klube*“ a tiež práca pätnástich Rusínov-Ukrajincov vo frakcii nemeckých liberálov. Ich vzťahy boli politicky pevné a vyústili do spoločného hlasovania za rozličné zákony a interpelácie. Zvlášť dôležitá je spolupráca Rusínov-Ukrajincov s členmi strany nemeckých liberálov hlavne v procese reorganizácie haličskej Školskej rady. Druhú skupinu reprezentuje spoločné podpísanie interpelácie Poliakmi a Rusínmi-Ukrajincami (v roku 1875) na zabránenie šírenia hladu v Haliči. V novinách „*Slovo*“ uverejnili v marci 1876 článok, v ktorom napísali, že rusínsko-ukrajinskí poslanci pomáhali školám a zabezpečili prídelenie 700 000 guldenov pre chudobných ľudí. K tomuto typu patrí aj spolupráca Amvrosija Janovského s barónom Josefom von Eichhoffom pri písaní interpelácií o obchodných dohodách.

Aktívna práca rusínsko-ukrajinského zastúpenia v rakúskom parlamente a nadviazanie vzťahov s ostatnými poslancami priniesli výsledky, ktoré majú svoje miesto a hodnotu v ukrajinskom národno-kultúrnom vývoji. „*Naši poslanci, hoci urobili málo, no všetko podstatne viac ako trikrát početnejší ich protivníci.*“⁶⁴

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Publikované archívne pramene:

Österreichische Nationalbibliothek. Historische Rechts und Gesetztexte. Online.

- a, Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. I. Band (1. bis 34. Sitzung). Wien 1874. 1158 s.
- b, Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. V. Band (138. bis 170. Sitzung). Wien 1876, s. 4829 –5902.
- c, Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. VII. Band (196. bis 229. Sitzung). Wien 1877, s. 6765 – 7860.
- d, Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. VIII. Band (230. bis 271. Sitzung). Wien 1877, s. 7863 – 9118.
- e, Stenografische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten der österreichischen Reichsrathes. VIII Session. XI. Band (363. bis 399. Sitzung). Wien 1878, s. 11791 – 12936.

⁶⁴ Slovo, 21. 2. (4. 3.) 1876, č. 22, s. 1, Lvov 21 fevraľa (4 marta).

f, Index zu den stenografischen Protokollen des Abgeordnetenhauses der österreichischen Reichsrathes und zu den Beilagen derselben. VIII Session (vom 4. November 1873 bis 16. Mai 1879). Wien, 1879, 923 s. Dostupné na internete: <<http://alex.onb.ac.at/spa.htm>>.

Dobová tlač:

Deutsches Volksblatt für Mären, 1873, roč. 2, č. 45.

Laibacher Zeitung, 1873, č. 253.

Národní listy, 1874, č. 37.

Neue Freie Presse, 1873, č. 3305.

Posel z Prahy, 1878, č. 90.

Salzburger Volksblatt, 1873, roč. 3, č. 250.

Slovo (СЛОВО), 1873, č. 123.

Slovo (СЛОВО), 1874, č. 4, č. 16, č. 47, č. 121, č. 133, č. 134.

Slovo (СЛОВО), 1875, č. 31, č. 121, č. 123, č. 124, č. 136.

Slovo (СЛОВО), 1876, č. 7, č. 128, č. 22.

Slovo (СЛОВО), 1877, č. 29, č. 71.

Vestnyk zakonov deržavnych dľa korolevstv i krajev v deržavnoj dume zastuplennyh, časť 15, 1873 (Вѣстникъ законовъ державныхъ для королевствъ и краевъ въ державной думѣ заступленныхъ).

Monografie a zborníky ako celok:

BARVINSKYJ, Oleksandr. Spohady z moho žytťa. Tom druhyj častyny treťa ta četverta. Kyjiv: Stylos, 2009.

BINDER, Harald. Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik. Studien zur Geschichte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, 29. Vienna: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005.

COLNER, Erich. Istorija Avstriji. Lviv: Litopys, 2001.

ČORNOVOL, Ihor. 199 deputativ Halyckoho sejmu. Lviv: Triada pľus, 2010.

HRYCAK, Jaroslav. Narysy istoriji Ukrajiny: formuvanňa modernoji ukrajinskoji naciji XIX – XX st. Kyjiv: Heneza, 1996.

KOLEJKA, Josef. Národy habsburské monarchie v revoluci 1848 – 1849. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989.

LEVYCKYJ, Kosť. Istorija polityčnoji dumky halyckych ukrajinciv 1848 – 1914. Na pidstavu spomyniv. Lviv: Z drukarni oo. Vasyljan u Žovkvi, 1926.

SUCHYJ, Oleksij. Halyčyna: miž schodom i zachodom. Narysy istoriji XIX – počatku XX st. Lviv: Lvivskij nacionalnyj universytet im. I. Franka, 1999.

TEJLOR, Alan Džon Persyvaľ. Habsburzka monarchija 1809 – 1918. Istorija Avstrijskoji imperiji ta Avstro-Uhorščyny. Lviv: VNTL-Klasyka, 2002.

Štúdie, články a prílohy v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

ARKUŠA, Olena – MUDRYJ, Marjan, 1999. Rusofilstvo v Halyčyni v seredyni XIX – na počatku XX st.: heneza, etapy rozvytku, svitohľad. In Visnyk Lvivskoho universytetu. Serija istoryčna, 1999, č. 34, s. 231-268.

DANILÁK, Michal. Dejiny Rusínov-Ukrajincov v slovenskej historiografii. In Historický časopis, 2002, roč. 50, č. 1, s. 80-89.

- MUDRYJ, Marjan. Rusyny poľskoji naciji (gente Rutheni natione Poloni) v Halyčyni XIX st. i poňatt'fa vitčyzny. In KRYKUN, Mykola. Ukrajina: kulturna spadščyna, nacionalna svidomist', deržavnist'. 2006 – 2007, č. 15, s. 461-474.
- PIJAJ, Stanislaw. Posłowie ruscy w parlamencie wiedeńskim w latach 1848 – 1879. In MOKLAK, Jaroslaw. Ukraińskie tradycje parlamentarne, XIX – XXI wiek. Kraków: Historia Iagellonica, 2006, s. 95-126.
- RAJKIVSKYJ, Ihor. Miž konfrontacijeju i sproboju porozuminňa – tendenciji ukrajinsko-poľskych vzajemyn u XIX st. In KOHUŤAK, Mykola. Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istorija. Vypusk 176. Ivano-Frankivsk: Vydavnyctvo prykarpatskoho nacionalnoho universytetu imeni Vasyľa Stefanyka, 2010, s. 6-17.
- URBANITSCH, Peter. Die Wahlen des Jahres 1873 zum cisleithanischen Reichsrat anhand ausgewählter Wahlbezirke der Wählklasse der Landgemeinden und der Städte, Märkte und Industrialorte. In ADLGASSER, Franz [et al.]. Hohes Haus! 150 Jahre moderner Parlamentarismus in Österreich, Böhmen, der Tschechoslowakei und der Republik Tschechien im mitteleuropäischen Kontext. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015, s. 157-176.
- ZAHORNYJ, Nikolaj. Bezposeredni vybory do Rady Deržavnoji i Rusyny. Lviv: Z drukarňe Instytutu Stavropyhijskoho, 1873, s. 32.
- ZAHORNYJ, Nikolaj. Politika Rusyniv. Lviv: Z drukarňe Instytutu Stavropyhijskoho, 1873, s. 25.

Internetové zdroje:

Gulden und Kronen. Österreichische Währung [online]. Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20070927023511/http://www.oenb.at/de/ueber_die_oenb/geldmuseum/oesterr_geldgeschichte/gulden/gulden_und_kronen.jsp>.

Počet slov: 7298

Počet znakov vrátane medzier: 53 963